

CAPITOLUL I
FETELE LUI IANUS

„Sufletul unui artist se aseamăndă cu capul lui Ianus din mitologie ; două fețe, una de tînăr adolescent și cealaltă de moșneag... Din nenorocire însă, lumea — cu deosebire criticii — nu văd fețele amîndouă și de aceea judecățile pe care le rostesc sînt de obicei nedrepte. Ca să poți spune adevărul întreg trebuie să înțelegei privilegiul frumos și trist pe care arta slujitorilor ei îl acordă : darul de a fi totdeauna mai tineri și mai bătrîni decît noi.“

OCTAVIAN GOGA

1

Contradicțiile antagonice, de ordin subiectiv și obiectiv, care au marcat personalitatea lui Octavian Goga, au făcut ca lingă numele său cu rezonanțe atît de puternice în toate straturile și categoriile sociale, cu implicații adînci în felurite medii culturale și politice, admiratorii ori detractorii săi să așeze, rînd pe rînd, sau concomitent uneori, aproape toate epitetele de care dispune limba română pentru definirea unui poet, dramaturg, ziarist și om politic. Poet al satului natal și al dezrădăcinării, al Transilvaniei și al „pătîmirii noastre“, *poeta vates* (prooroc, vizionar și mesianic), un Tirteu al „cîntecelor fără țară“ — i-au zis unii, iar alții l-au numit deschizător de drumuri noi, erou al ideii de unire națională, crainicul dezrobirii neamului, formidabil ziarist și orator de zile mari. Alții, în schimb, sfidînd

violent valorile obiective au ridiculizat fără rezerve legăturile prea vizibile și nemijlocite ale poeziei sale cu elementele concrete ale satului, ale momentului istoric respectiv, prevestindu-i o rapidă și inevitabilă uitare. Dintr-o asemenea perspectivă, elementele cele mai specifice ale universului său poetic, cele de ordin lexical, etnografic, social și național erau considerate inestetice și anacronice. Ca poet și publicist, nu puțini au văzut, însă, în el un continuator al lui Eminescu, iar ca patriot și luptător activ l-au socotit un descendent, în linie dreaptă, al marilor figuri din istoria zbuciumată a Transilvaniei. În visurile lui din tinerețe, visuri de libertate socială și națională, unii au descifrat aspirațiile îndrăznețe și ferme ale lui Horia, Cloșca și Crișan, glorificați de el în versuri și proză. Era socotit un continuator, în felul său, al corifeilor Școlii Ardelene : al blîndului călugăr Samuil Micu, cel ce aruncase între ai săi mîntuitoarea lozincă : „Atque equidem Romano nasci sanguine multum est“¹; al înțeleptului alcătuitor de teorii ingenioase, Petru Maior, și al harnicului muncitor intelectual, Gheorghe Șincal, cu al cărui temperament avea evidente înrudiri ; al lui Avram Iancu, despre care a scris pagini magistrale, și al *memorandiștilor*, cu a căror acțiune s-a simțit adînc solidar, încă din anii liceului de la Sibiu. Goga avea, într-adevăr, sentimentul tradiției, cultul *precursorilor*, credința arzătoare în dezvoltarea organică a unui popor, a limbii, a culturii și artei sale. El însuși se socotea o verigă, cu un rol bine definit, într-un lanț de evoluție istorică. Ideea de conștiință națională care domina, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, peste întreaga Europă, stăpînea și toate fluctuațiile sufletului românesc. „Veacul al XIX-lea“² — scria Goga — e veacul principiului de naționalitate. În veacul al XIX-lea s-a lansat ideea identificării granițelor etnice cu granițele politice ; în veacul al XIX-lea s-a elaborat unitatea popoarelor. Desigur mai întîrziată decît alții din cauza așezării noastre geografice, aceste idei din cursul veacului al XIX-lea au fost în mod postum resimțite în conștiința noastră și trecute în instinctul nostru popular. Toți cărturarii, toți scriitorii noștri, toți au perpetuat generații întregi acest vis,

¹ Samuil Micu-Klein : *Scurtă cunoștință despre Istoria Românilor* ; prefața în care-l citează pe Alexander Cortesius cu laudele asupra lui Matei Corvin.

² O. Goga : *Fragmente autobiografice*, vol. *Discursuri*, p. 13.

de la unul la altul, și eu nu mă găsesec decît ca o verigă într-un lanț de evoluție : *nu sînt decît* continuatorul normal al simțirii generale, pe care, în mod firesc, am dus-o și eu cu un pas mai departe.“

Încă de la sfîrșitul primului deceniu al veacului nostru, Goga fusese considerat drept continuator al marilor tradiții, în diversele domenii de activitate cărora a știut să le dea dimensiunile și nervul epocii sale. Dezvoltînd tradițiile generației de la 1848, feciorul popii din Rășinari a dus, încă de tînăr — de cînd era student la Budapesta — o susținută luptă împotriva conformismului, a gîndirii politice și estetice anchilozate, împotriva „bătrînilor ruginiți“.

Pentru criticii și istoricii literari care-și sprijineau judecățile de valoare pe principii etnopsihologice, Octavian Goga continua energia spirituală, ținuta demnă, fermitatea și aspirațiile spre înălțimi a confrăților rășinarieni, adunînd în suflet jalea și minia mocnită a strămoșilor iobagi de pe Tîrnave. De aceea în structura lui psihică, în talentul și inteligența lui scilicitoare, în felul de a fi sincer, cald, impetuos, în sensibilitatea sa ascuțită, unii au crezut că văd întruchipate toate virtuțile colectivității rurale în mijlocul căreia se născuse și crescuse. Dintr-o asemenea perspectivă, omul acela „mic de stat“, mare în faptă poetică, dinamic și năvalnic, cu ochii săi vioi, de culoarea albastrului de cer, cu o tinerețe întemnițată samavolnic, a devenit erou de legendă, subiect de ode, în versuri sau în proză, pentru numeroși poeți-amatori, învățători și învățătoare. Poeții gorniști, trîmbițașii patriotarzi au găsit și ei, în perioada cînd Goga era înalt demnitar, un subiect „generos“, bătînd în cuvinte de tinichea lozinci penibile, retrograde, cu care, neîndoios, poetul din el n-a fost de acord nici în clipa celei mai mari ră-tăcirii a omului politic. N-au lipsit nici amatorii de pamflete, e adevărat mai puțini la număr, dar vehemenți și necruțători, nu numai cu erorile omului politic, ci și cu creația poetului, judecată în afara oricărui criteriu estetic, în funcție de meschine prejudecăți și ușor explicabile ranchiune. Dar Goga, adevăratul Goga, acela care rămîne în conștiința întregului popor ca un poet național, a inspirat și versuri sincere și o literatură de bună calitate, cum, înaintea lui, numai Eminescu o mai inspirase. Chiar un poet care-l precedase în timp, precum blîndul și

duiosul St. O. Iosif¹ își înstrună lira pentru o răscolitoare *Scrisoare lui Goga (Viața românească, oct. 1911)*, picurînd, în tonuri suave, regrete tîrzii și melancolii adînci, o dată cu o nemărginită admirație pentru poetul luptător :

Să fi rămas în casa de sub deal
De unde-n neguri vezi sclipind Carpații...
Dar eu m-am dus și te-am lăsat, Ardeal,
Ca un fugar mi-am părăsit eu frații.

M-am dus, — și spune-mi tu ce-am folosit
Pe unde-am fost, cît am umblat prin lume?...
Azi m-aș întoarce, însă obosit,
Înfrînt și trist... Dar vremea ta acum e !

Rămîi tu dar acolo unde ești,
Să-mbărbătezi și să mîngîi poporul...
Tu ai să lupți, tu ai să biruiești
Și-n cîntecele tale-i viitorul !

În viziunea lui St. O. Iosif, deci, Goga era un glas înălțat pentru dreptate, un soldat al luptei pentru bine, un cîntăreț al redeșteptării, un martir al temnițelor statului asupritor. Goga-i apărea, în același timp, ca fiind omul momentului istoric, menit să îmbărbăteze și să mîngîie poporul, să lupte în numele lui și să biruiască, deoarece cîntecele vaticinare ale răsînăreanului exprimau nădejtile mari ale istoriei și perspectivele optimiste ale viitorului.

¹ Unele semnături nu spun nimic prin ele însele, dar versurile pe care le semnează exprimă destul de mult, mărturisind aderența sinceră, spontană la latura socială, patriotică din activitatea lui Goga, atestînd o largă pătrundere a versurilor sale în masa cititorilor și o sinceră apreciere a poetului tribun : „La țărnul vitregiei celor mici / Ai ancorat doi ochi de soare mari, / Catargul izbăvirii să-l ridici, / Ca un stindard din evii legendari. // Ți-ai împărțit durerile cu Oltul / Și-ai despicat tărîe printre ani, / Ai sîngerat prin temniți cu norodul / Și pîlmuit ai fost de inumani. // Dar din dureri tu ridicași altar/ Și cremene de soare pentru noi ; / Din plîns ai făurit nădejdi și har, / Și sulite de vîfor din nevoi.“ Alături de asemenea versuri stîngace, semnate de un oarecare Sergiu Cristian, mai pot fi citate numeroase stihuri omagiale de o foarte dubioasă valoare, însoțite de nume, la fel de necunoscute, precum Veronica Obogeanu, G. Buznea Moldoveanu, Gallia Tudor, ori Zoe Ripeanu, care compune, cu prilejul morții poetului, o strofă ca aceasta : „În seara asta plînsă, cenușie, / Citesc *Dorința* ta și mă gîndesc / C-ai vrut să fii doar «om de omenie» / În gîndul celor ce te pomenesc.“

În 1931, cu prilejul sărbătoririi a 50 de ani de la nașterea lui Goga, poetul Cincinat Pavelescu scrie o poezie, pe care i-o oferă în chip simbolic sărbătoritului, „erou ne-nfrînt în luptele ideii“, împreună cu o floare rară de la munte¹.

Cu aceeași ocazie se vor pronunța elogios despre el scriitorii : M. Sadoveanu, L. Rebreanu, N. Iorga, Ion Minulescu, Al. O. Teodoreanu, Ion Al. George, George Gregorian, Al. T. Stamatiad, Ion Pillat.

Lirici de talent găsesc în poetul Goga un simbol al nădej-dilor și luptelor noastre în anii tragici, cînd vremelnic Transil-vania a fost din nou dezlipită de la rosturile ei firești. Mihai Beniuc va scrie poezia memorabilă : *Lui Octavian Goga*², în care mărturisește un sentiment de adîncă prețuire pentru „vestitul cîntăreț al jalei noastre“, o dată cu ideea perenității operei acestuia :

Vestite cîntăreț al jalei noastre,
Octaviene Goga din Ardeal,
Ascultă tu din cerurile-albastre
Cum plînge iarăși Oltul val de val.

A-nstrăinării spornică omidă
În codrii noștri roade iar frunzișul,
Și povestește numai de obidă
Spălînd mormîntul tău cu lacrimi Crișul.

¹ Cînd fruntea-n lauri ți-au închis-o zeii
Aș vrea să prind pe-armura ta de fier,
Erou ne-nfrînt în luptele ideii,
O floare mică ce-a înghețat de ger !

Mai fragedă ca florile de stil...
Și albă ca zăpezile de munte,
Să-ți amintească viața de copil,
Ursit să poarte lumile sub frunte !

Să-ți re-nvieze codrii seculari
Cu ape reci ce-n clocot curg sub boltă...
Și-n ritmul lor, de mic, în Rășinari
Ți-au înstrunat a inimii revoltă.

Și azi cadențat pe culmi, cînd falnic te ridici,
Învolburat de-a gloriei cunună,
Poate mireasma floarei mele mici
Te-o mîngîia sub trăsnet și furtună.

² *Luceafărul*, an. I, nr. 3, 1941, p. 81.

Privesc în zori feciorii de pe Mureș
Proptindu-se îngîndurați în coasă —
În pieptul lor mocnește frîntul iureș...
Și iar pornesc mai îndîrjit la coasă !

Pe umilele prispe de la sate
Durere torc nevestele din caier,
O doină de suspine sfișiate
Urzește toată jalea lor prin aer.

În revistele de stînga¹, de pildă, se publică versuri și eseuri care exprimă respect pentru poet, dar aversiune pentru orientarea ministrului, a omului politic Goga din anii de după 1918.

Mormîntul de la Ciucea al poetului părea că rămăsese ca o chezășie și ca o chemare. Fantezia populară începuse să lucreze. Nu ne propunem, desigur, să urmărim prezența lui Goga ca subiect de legendă populară sau de literatură cultă, dar cunoașterea cîtorva ecouri ne e absolut necesară pentru a putea întui, cît de puțin, atmosfera epocii, locul poetului în această ambianță literar-politică. Goga, personalitate de mare notorietate, implicat în atîtea probleme estetice și literare, în atîtea bătălii politice și în diversele aspecte ale societății vremii, intră ca erou literar și în unele opere epice de vastă întindere, precum fresca *Maistorașul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu* de Victor Ion Popa, unde poetul de la Rășinari apare cu tot farmecul său captivant alături de prietenul său Velescu și de scriitorii I. L. Caragiale, A. Vlahuță, Ilarie Chendi, Delavrancea, St. O. Iosif, N. Iorga și mulți alții, uitați astăzi, dar care au dat o anume strălucire momentului respectiv.²

¹ M. Sevastos, secretarul de redacție al revistei *Viața românească*, semna, în *Cuvîntul liber*, an. I, nr. 8, 15 martie 1924, cu pseudonim, „Cronica ritmată”, *Fata jidovului Ida către d. O. Gața*, o demascare a orientării naționaliste a partidului averescan, din care Goga făcea parte, și a unor manifestări huliganice, la adăpostul reputației sale poetice: „Răsună afară zarvă : / Țipet, huiduieli și glume... / Dar se lămurea-n răstimpuri, / Sub fereastra mea un nume. // Numele tău «Să trăiască !» / Am simțit atunci o jale / Turbure și fără margini / Pentru versul dumitale. // Dintr-un colț de suflet singur / Numele ți-l șterg cu crida / Ca pe-un cont de rău datornic, / Fata jidovului, Ida.”

² Goga apare și în evocarea eroului din romanul lui Cezar Petrescu *Ochii strigoiului*, unde, la un moment dat, surprindem un succint portret al poetului, o dată cu ecoul operei acestuia în conștiința generațiilor tinere. „Ochii erau albaștri, bombați, dilatați într-o privire mereu

Dar tot ceea ce am semnalat pînă acum nu reprezintă atît judecăți riguroase de valoare, sprijinite pe argumente științifice, cît atitudini afective, reacții, uneori de circumstanță, alteori constante, dar de ordin mai mult sentimental, ori avînd mobiluri estetice strict subiective. S-au confundat adeseori criteriile estetice cu cele politice și sentimentale, atît în opinia publică largă, cît și în rîndul specialiștilor. Ca și în cazul altor scriitori reprezentativi, opera bardului de la Rășinari, întreaga lui personalitate, au fost disputate de toate orientările estetice din primele patru decenii ale veacului nostru, constituind un viu subiect de discuții în presa vremii, în cafenelele literare, în cercurile scriitoricești, ca și în larga opinie publică.¹

Din păcate, din toate aceste discuții și dezbateri n-a ieșit nici o lucrare amplă, cuprinzătoare și valoroasă. Nici un studiu temeinic, științific, nici asupra vieții, nici asupra operei lui Octavian Goga, cu excepția excelentei lucrări a lui Ovidiu Papadima: *Neam, sat, oraș în poezia lui Octavian Goga. Viața lui Octavian Goga* de Ciprian Doicescu, apărută la „Cartea românească”, în 1942, e adevărat, cu precizarea de „ediție provizorie”, este o banală dulcegărie sau cel mult o operă de diletant, din care nu se pot reține decît cîteva indicații de amănunt și, ca o curiozitate stranie, opinia că „poetul Goga a fost în tinerețe un socialist — (! n.n.) care prețuia naționalitatea și idealul poporului în care s-a născut...”. Același lucru se poate spune sub raport valoric și despre „monografia literară” *Octavian Goga*, tipărită în editura „Ramuri”, la Craiova, de Iancu Constantinescu. În aceste lucrări ample — animate, desigur, de bune intenții — e multă literaturizare și romanțare, dar lipsește ri-

atentă; trăsăturile încordate cu asprime în focul vorbirii — pentru ca deodată, la o mlădiere de ris și de glas, lumina privirii să se indulcească în reverie, iar liniile chipului să ia o tînără și împlînzită destindere. Din colțul său, Bogdan Cernegură își urmărea poetul anilor de liceu și adolescenței cu adorația prozatorului. Și cu evlavlia generației sale pentru autorul «cîntecelor fără țară», din anii neutralității, cînd cu verbu-i aprins în stihuri, cuvîntări, adunări, articole scutura o lume toropită de dibăcii diplomatice, de ospețe permise și bătăi cu flori, pregătind-o pentru războiul Ardealului. Acum pe șuvițele tînărului bălan de atunci, pe trăsături și gene, se așternuse ca un praf alb, cules din toate furtunile și drumurile prin aride pustiuri.” Cezar Petrescu, *Ochii strigoiului*, vol. II, p. 350.

¹ Vezi capitolul *În fața criticii*.

goarea științifică. Pentru viața lui Goga mărturii utile și interesante ne-au lăsat, sub formă de amintiri, Octavian C. Tăslăuanu (Octavian Goga : *Amintiri*, Ed. „Bucovina“, I. E. Torouțiu, București, 1939, și *Amintiri de la „Luceafărul“*, în aceeași editură, în 1936). De asemenea, Ion Lupaș, A. P. Bănuț, Ion Chinezu, Alexandru Hodoș, Vasile Netea, Onisifor Ghibu, Al. Ciurea au consemnat prețioase date privitoare la diferite aspecte ale vieții și operei lui O. Goga.

Nu avem nici măcar o bibliografie completă a scrierilor ace-luia, care se autocaracterizează cu un strălucit simț critic, cu toate contradicțiile sale intime, în poezia *Am fost...* :

Am fost logodnicul durerii,
Cobzarul cu aceleași strune,
Ce-și țese cîntecu-nvierii
Din stihuri de îngropăciune...

În noaptea mea înviforată,
Drumeț îndrăgostit de soare,
Am fost o harfă spînzurată
Pe-o strașină de închisoare...

Zidit din lacrimi și dezastre,
Eu am vestit o lume nouă,
Voi mi-ați dat vaierele voastre,
Eu v-am dat inima mea vouă.

În zile lungi de pribegie,
Biet rob lovit de biciul urii,
Eu am purtat de-o veșnicie
Prea mult blestem în cerul gurii...

Ca să se comunice cu toată intensitatea substanței lor umane și ca să fie înțelese pe deplin, cu întregul lor dramatism și tulburătoarele lor implicații autobiografice, versurile acestea, ca atîtea altele care definesc crezul poetic al bardului de la Rășinari, conturînd traiectoria unei vieți zbuciumate, plină de contradicții, ar trebui rostite de vocea lui vaticinară, cu imprevizibilele ei inflexiuni și nuanțe, cu acel fior zguduitor care, definind un suflet învolburat, a mișcat străfunduri de suflete, orientîndu-le spre idealul unui vis neîmplinit, pe apele unei istorii vitrege și rele. Ar trebui un moment de supremă înălțare mesianică și de halucinantă dezlănțuire de care numai Goga era

capabil atunci cînd, printr-o superioară încordare de spirit, contopea sufletele tuturor în acele tainice regiuni ameteitoare, unde toți ai săi simțeau zămislindu-se destinele unui neam și rosturile propriei lor vieți. Ar trebui să avem în față ochii aceia albaștri cu priviri iluminate, în care mocnea o durere multise-culară și scăpărau fulgerele miniei unui popor oprimat, ochii aceia care priveau dincolo de clipă, îngemănînd trecutul cu viitorul, însuflețind bărbăție și nădejdi. Versurile acestea care încheagă imaginea unui liric mesianic, nu numai din elemente romantice, ci și din acelea simboliste, ale poetului damnat, dar proiectat aici, pe alte coordonate istorice, se cer citite și recitate cu voce tare dar în ritm de spovedanie sinceră, directă. Vom descoperi în ele vocea lui Octavian Goga, vocea aceea care-l exprima în întregime, căreia nu-i scăpau nici undele nostalgice ale drumetului îndrăgostit de soare, nici amărăciunea drumului, nici geamătul robului lovit, nici vehemența revoltatului, nici vaierele mulțimii, nici tumulturile sonore ale durerii, nici franchetea confruntării cu sine însuși, cu cel ce *a fost* pînă la sfîrșitul anului 1922, cînd publică versurile de mai sus în revista *Tara noastră* și cînd pășește tot mai vertiginos pe treptele ascensiunii unei politici retrograde. Strigătele și accentele acestea sincere din poezia *Am fost...* se vor auzi și în numeroasele discursuri și articole poetice care au făcut din el unul dintre cei mai străluciți publiciști.

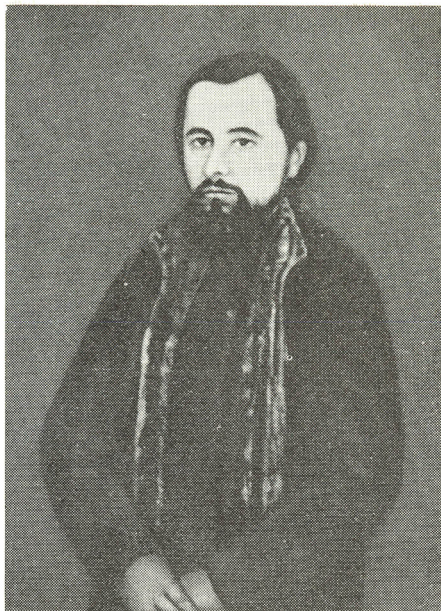
Octavian Goga a stabilit, prin caracterul național și popular al poeziei sale, chiar de la primul volum, pe deasupra arenei literare, un amplu contact cu publicul. Critica — cum se va vedea la capitolul respectiv —, în majoritatea sa, a luat act de o asemenea situație și i-a dat girul ei, fără a poposi prea îndelung asupra mobilului acestui succes. Poezia rășinăreanului trăia, se afirma și creștea ca un eveniment public, împletită cu faptele istorico-politice care au premers, la noi, primului război mondial. Ea a înlesnit succesiv cariera poetului, distanțîndu-se, însă, tot mai mult de aceasta. Poetul se depărta sensibil de omul politic. Adeseori, vîlmășagul mărunț al perioadei ce-a urmat primei încăierări mondiale eclipsează scinteierile poeziei sale, de o autenticitate atît de rară. Astfel personalitatea lui Goga, complexă, plină de puternice contraste, se va răsfrînge în chipurile cele mai felurite în conștiința publică. O propagandă tulbure, cu apăsate accente retrograde, a învăluit în elogiul ditirambice pe omul politic Goga. Evident, în acest scop a fost utilizată

și opera poetică. Dimpotrivă, partidele politice burgheze adverse ținteau să deprecieze valoarea liricii poetului. În conștiința publicului avizat continua să trăiască, însă, poetul „pătîmirii noastre“, disociat de omul politic, retrograd, în care acum era greu de recunoscut luptătorul de odinioară pentru unitatea națională. Cazul nu e singular în literatura română. El se datorește unui complex de factori, dintre care, alături de confuziile întreținute de oficialitate, trebuie amintit, pe prim plan, caracterul contradictoriu al vieții și operei marelui poet. Socrate zicea pe bună dreptate că uneori caracterul omului îi determină destinul. Caracterul — nu atât în sensul etic, cît mai cu seamă în cel psihic, de natură intimă — va pune în lumină una sau alta din cele două fețe ale personalității lui Octavian Goga, în funcție, firește, de vremuri, de loc, de anturaj și de împrejurări social-politice concrete. Îndepărtîndu-se prin forța împrejurărilor, într-o bună măsură, de idealurile sociale și naționale atât de luminoase în tinerețea sa, Goga a fost împins, mai cu seamă de regele Carol al II-lea, să joace un rol nefast, într-un guvern odios. În conștiința cititorului în stare să urmărească *sine ira et studio* activitatea literară și politică a lui Goga, se încheagă aproape concomitent două imagini, care, deși se întrepătrund pînă la un anumit punct, au o valoare etică și un mesaj social cu totul deosebit. Pe de o parte, se conturează imaginea poetului militant cu „pieptul zbuciumat de doruri“, purtînd în brațul său „tăria urii și-a iubirii“, privind spre soarta celor rămași în urmă, în umbra istoriei, gîrboviți de povara nedreptăților. E imaginea poetului social care, uitîndu-și propriile necazuri și vibrînd la durerile celor obidiți, se adresează cerului într-o splendidă rugăciune :

Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frînge,
Și de durerea altor inimi
Învăță-mă pe mine-a plînge.
Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maștere și rele,
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plîngă-n lacrimile mele.

(Rugăciune)

Preotul Bratu, bunicul lui
Octavian Goga

Preotul Iosif Goga, tatăl poe-
tului

Universitatea "Lucian Blaga" Sibiu

BIBLIOTECA CENTRALĂ

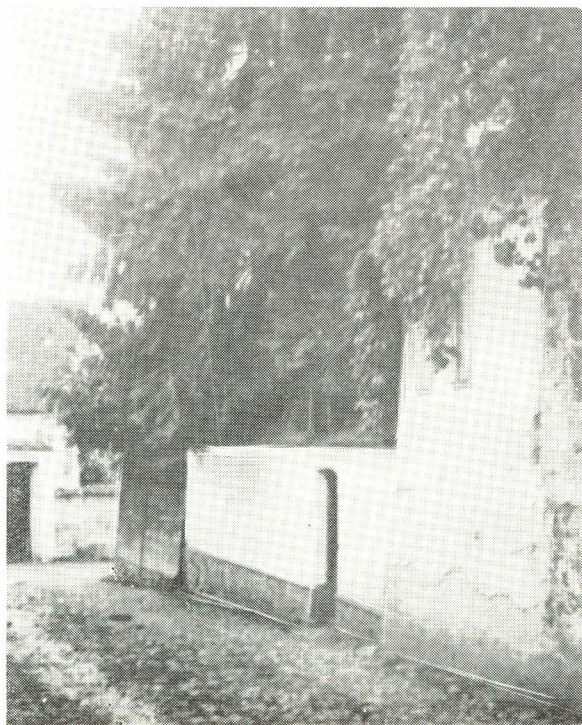
Nr. inv. L 2710 / 08

Aurelia Goga, mama
poetului

Victoria Goga, sora poetului

Casa din Rășinari,
în care s-a născut
Oct. Goga

Octavian Goga la 30 de ani

Octavian Goga cu fratele
său, romancierul Eugen
Goga

E chipul celui ce poartă în versul său „tot amarul, toată truda / Atîtor doruri fără leacuri“ și „viforul în care urlă / Și gem robiile de veacuri“, al oropsiților ce duc „...cu brațele-amin-două / A muncii rodnică povară / Subt strălucirea-nlăcră-mată / A diminețelor de vară“ (*Plugarii*). Figura acestui poet, așa cum se desprinde ea din zguduitoarea frescă a satului transilvănean, închegată în volumul *Poezii* (1905); din acel tulburător și tragic *Ne cheamă pămîntul* (1909), ecou simbolic al răs-coalelor țărănești din 1907; imaginea omului înstrăinat, „fără de țară“, care se consideră „o lacrimă tîrzie / din plînsul unei mii de ani...“ și „țîpătul muiat în singe / al văduvelor din Ardeal“, imaginea poetului *vates*, care se impune solemn prin ceea ce e valoros în volumele *Din umbra zidurilor* (1913), *Cîntece fără țară* (1916) și postumul *Din larg* (1939) se proiectează luminos și trainic, nu, însă, fără umbre și contradicții pe fruntea literelor românești, între valorile poetice de prim rang, alături de Alecsandri, Eminescu, Coșbuc, Macedonski, Blaga, Argezi, Bacovia.

În contrast cu acest chip luminos, se desprinde treptat — din puține poezii, mai ales după 1909, ca și dintr-o parte din volumele de publicistică : *O seamă de cuvinte* (1908), *Însemnările unui trecător* (1911), *Strigăte în pustiu* (1915), *Mustul care fierbe* (1927) — din ce în ce mai vizibilă, imaginea brăzdată de grave rătăcirii ideologice. Strălucirea talentului a fost prea puternică însă, și demnitarul regal sau fruntașul unui partid reacționar n-au putut anula o creație autentică, menită să stea alături de cei care au dat glas revoltei sociale a țăranilor ardeleni, în spiritul tradiției lui Andrei Mureșanu, autorul *Răsunetului*, a lui George Coșbuc, cel ce a scris poezii scăpărînd de revoltă ca *In opresores*, *Doina*, *Noi vrem pămînt*, a lui Ștefan Octavian Iosif, autorul patriarhalelor și al baladelor haiducești distilate la temperatura sufletului unui poet de o rară sensibilitate.

E necesară o precizare — sub formă de concluzie, într-un fel, și într-altul de premisă — și anume, că nu toată activitatea publicistică a lui Goga a avut un caracter reacționar și nici întreaga sa activitate politică, cum, pe de altă parte, n-a avut un caracter generos, înaintat, chiar toată beletristica sa. A fost o perioadă, mai ales pînă la sfîrșitul primului război mondial, cînd lupta sa politică exprima în mare măsură interesele naționale și sociale ale maselor asuprite din Transilvania, o vreme cînd exista o armonie între „poetul pătimirii noastre“ și omul

politic, preocupat de soarta poporului său, de desăvîrșirea unității naționale a tuturor românilor. Se întrevăd, desigur, și în această fază, unele scăderi ideologice ; sint, însă, îndeajuns de firave dacă le raportăm la tendința generală a activității sale din prima perioadă. Cu trecerea anilor, mai ales după 1918, ruptura dintre poetul militant, cetățean și politician se accentuează tot mai mult ; muza, oricît de îndrăzneată ar fi fost altădată, pare infricoșată, și Goga, deși scrie, nu mai tipărește nici un volum de versuri pînă la sfîrșitul vieții. Cîntarea „eului colectiv“ se transformă adesea într-o jelanie personală, în care abia se mai aud stinse ecouri din anii tineretii, cu cîteva excepții, de o remarcabilă forță socială, din volumul postum *Din larg*, precum : *Cîntecul cămășii*, *Trecea un om* etc. Prezența unor asemenea piese lirice e un semn cert că în sufletul poetului n-au fost cu totul sfărîmate sentimentele patriotice, primordiale și sănătoase. Numeroase poezii, de o înaltă ținută estetică, mărturisesc însă o notă depresivă, un ton trist, frînt pe alocuri de un strigăt sfîșietor. Tot acum descoperă modalități de expresie noi, care se valorifică artistic sub influența simbolismului. Cu această deplasare de interes are loc o lărgire sensibilă a registrului său poetic. Dacă vocea poetului a amuțit cu anume intermitențe, în schimb se aude aceea a publicistului și oratorului. Goga va scrie articole și va ține discursuri : unele cu un conținut nociv și îmbîcsit de confuzii, altele pline de lumină și autentic patriotism, cum ar fi cele strînse în volumul *Precursori* : *Iosif Vulcan*, *Avram Iancu*, *Alecsandri*, *Eminescu*, *Caragiale*, *Coșbuc*, *St. O. Iosif*, *Ilarie Chendi*, *Aurel Vlaicu* etc. Prin astfel de articole și discursuri, oratoria și publicistica noastră cunosc o strălucire deosebită, căci Goga se afirmă ca unul dintre cei mai de seamă publiciști români de după Eminescu și unul din cei mai mari oratori de la Kogălniceanu încoace.

În concluzia acestei schițe de profil a unei personalități contradictorii se poate spune că Goga a fost cu adevărat mare numai atunci cînd era plasat înainte, ca pilotul lui Vigny sau magul lui Victor Hugo.